

ОЗНАКИ ПОГІРШЕННЯ СТАНУ ЕКОНОМІЧНОЇ ЗАХИЩЕНОСТІ ПРОМИСЛОВОГО ПІДПРИЄМСТВА В СИСТЕМІ ДІЇ ДЕТЕРМІНАНТІВ «ТІНЬОВОЇ» ДІЯЛЬНОСТІ

© Хома І.Б., 2011

Будь-яке промислове підприємство у відповідний момент часу демонструє свій поточний стан економічної захищеності, який має властивість динамічно змінюватись у зв'язку з тим, що на нього в ринковому середовищі періодично накладається кардинально інший хаотичний фон дії загроз. Саме ці загрози не завжди можна швидко ідентифікувати і, відповідно, подолати в наслідок того, що вони одразу ж вступають у взаємодію з різними повсякденними прогнозованими і непрогнозованими чинниками впливу на фінансово-економічний стан підприємства, які теж індивідуально і з різною силою викликають порушення економічної рівноваги досліджуваного суб'єкта господарювання. Це пов'язано з тим, що при виявленні потенційних загроз, тобто найбільш загрозованих чинників, негативні зміни внутрішнього і зовнішнього середовищ, з якими вступає в контакт підприємство, переважають позитивні зміни. Порушення економічної рівноваги, як правило, фіксується за рахунок не виконання критерію стабільності і стійкості підприємства. Фінансова рівновага у цьому випадку, як основний складовий елемент економічної рівноваги, є ключовим індикатором якості потенціалу фінансової стійкості господарюючого суб'єкта. Порушення її, своєю чергою, зразу ж викликає і погіршення стану економічної захищеності.

Найбільш актуальною проблемою на сьогоднішній час є виявлення ознак погіршення стану економічної захищеності підприємства в системі дії на нього детермінантів «тіньової» діяльності, так як критерій стабільності і стійкості при їх дії вже виконується протиправно. Згідно з [1], порушення фінансової рівноваги є першочерговим наслідком незбалансованості на виробничо-господарському суб'єкті активів і зобов'язань за термінами погашення, відсутності чистого оборотного капіталу, наявності протиріч між ліквідністю і рентабельністю, фінансовою стабільністю і ліквідністю. Загалом, якщо підприємство займається «тіньовою» діяльністю, то за її результатами може приховуватись справжній стан економічного захищеності господарюючого суб'єкта: вона робить його або штучно завищеним, або навпаки – доводить підприємство до фіктивного банкрутства. Відомо, що елементи «тіньової» діяльності підприємництва зароджуються саме в надрах нормативно-правового поля, коли встановлені державою регулювальні норми не відповідають дії об'єктивних економічних законів і не мають надійних механізмів контролю за дотриманням чинного законодавства або, коли дії законодавчих і виконавчих структур державної влади вступають у протиріччя з об'єктивними економічними законами [2, с. 195]. За даними Світового банку, на сьогодні середня питома вага «тіньової» економіки в постіндустріальних країнах становить 10-15 %. В США її обсяги сягають 8-12 %, в Канаді і Франції – 5-8 %, в Норвегії і Швеції – 6-7 %, в Чехії – 18 %, в Італії, Латинській Америці та в ряді африканських країн – 30 %, в інших постсоціалістичних державах – 40-60 % валового внутрішнього продукту, у тому числі в Узбекистані – 43 %, в Україні – 47 %, у Грузії – 64 % тощо [2, с. 193]. Така інформація щодо питомої ваги «тіньової» економіки по країнах, у тому числі, і по Україні вкрай ускладнює механізм об'єктивного виявлення ознак погіршення стану економічної захищеності підприємств.

Загальновідомими детермінантами «тіньової» діяльності промислових підприємств є насамперед бартер, спекулятивні фінансові посередники, деформована галузева структура народного господарства, кримінальна зовнішньоекономічна діяльність, протизаконні дії керівників із структурними підрозділами зовнішнього середовища. Відомо, що всі ці детермінанти порушують захист промислового підприємства і, своєю чергою, роблять стан економічної захищеності

необ'єктивним, так як у цьому випадку суб'єкт господарювання, будучи виробником готової промислової продукції, не є цілком захищеним на довгострокову перспективу, тому що не може самостійно стабільно реалізовувати свою продукцію за збалансованими цінами, намагаючись ефективно управляти запасами по готовій продукції. Ціну на збутову продукцію на ринку змінюють відразу ж посередницькі структури, формуючи для себе оптимальну цінову політику на основі дослідженого на ринку попиту і пропозиції. Саме цей момент приховує ранні ознаки погіршення стану економічної захищеності підприємства.

Всі детермінанти «тіньової» діяльності зароджуються і вперше проявляють себе на фінансовому ринку, проте ранні ознаки погіршення стану економічної захищеності промислових підприємств приховує фінансово-кредитна система і відповідна частка самої «тіньової» економіки держави. Промислові підприємства, як основні представники реального сектору економіки, в цій ситуації стикаються з гострим браком коштів для забезпечення нормального економічного обороту, так як завищений відсоток банківського кредиту не дозволяє їм сформувавши достатній обсяг оборотних засобів. Як наслідок, виникає демонетизація обороту, що характеризується скороченням на господарюючих суб'єктах забезпеченості грошовими коштами [3]. Проте, на промисловому підприємстві завжди має бути певний запас грошової готівки. Вважається, що запаси готівки потрібні для ведення нормальної бізнесової діяльності, причому виплати повинні здійснюватись безперебійно, а надходження коштів у цей час зберігатись на грошовому рахунку. Запаси готівки, що пов'язані зі збереженням коштів і їх виплатами, є операційним залишком коштів на рахунку, який потребує пильної уваги, особливо це відноситься до його величини при перевірці незаконної підприємницької діяльності. Занадто великий їх обсяг суб'єктам господарювання непотрібний, так як відомо, що запаси не сприяють створенню прибутків, вони знижують загальний оборот капіталу і тим самим зменшують норму прибутку, що надходить на чисту вартість майна [4]. До того ж підприємства обов'язково повинні мати наперед стратегічно визначений розмір цього запасу коштів, або в наявній готівці, або у високоліквідних цінних паперах, зазвичай які можна швидко перетворити на готівку як теж високоліквідний актив для вирішення усіх непередбачуваних ситуацій, які склались. Найгірше, коли на промисловому підприємстві діагностується гранично мінімальне його значення, або взагалі відсутність цього страхового запасу готівки.

До ознак погіршення стану економічної захищеності промислового підприємства можна також віднести діагностовану спадаючу динаміку інвестицій. При результаті різкого зменшення обсягу інвестицій зразу ж фіксується елемент підозри щодо виявлення певних негараздів в підприємницькій діяльності виробничо-господарської структури, що тягне за собою падіння рівня економічної захищеності даного підприємства в наслідок спонтанних змін в інвестиційній сфері. Як правило такі підприємства повністю втягуються в незаконну підприємницьку діяльність у зв'язку з тим, що вимушені у будь-якому випадку швидко забезпечити себе доходами, хоча і займаються в подальшому їх приховуванням з метою не сплати податків. Такі суб'єкти господарювання вимушені вести подвійну фінансову звітність, не розуміючи того, що їм вже закрита дорога на одержання в банківських структурах довгострокових кредитів, так як фінансово-кредитні установи ведуть свій незалежний контроль щодо офіційних даних стосовно стану платоспроможності підприємства.

1. Костирко Л.А. Діагностика фінансової рівноваги господарюючого суб'єкта: оцінка підходів, методи, моделі, вибір рішень / Л.А. Костирко // Вісник Східноукраїнського національного університету ім. В. Даля: Електронне наукове фахове видання, 2008. - № 10 (128). - Ч. 2. - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/Portal/Soc_Gum/VSUNU/2008_10_2/kostirko. 2. Економічна безпека: Навч. посіб. / О.Є. Користін, О.І. Барановський, Л.В. Герасименко та ін.; за ред. О.М. Джужі. - К.: Алерта; КНТ; Центр учбової літератури, 2010. - 368 с. 3. Симачёв Ю. Теневая деятельность частных предприятий / Ю. Симачёв // Вопросы статистики. - 1997. - № 7. - С. 23. 4. Смит Дж.В., Кузнецова Е.В., Курочкин С.К., Уолтерс К.Дж. Финансовое управление компанией / Под общ. ред. Е.В.Кузнецовой. - М.: Фонд «Правовая культура», 1995. - 383 с.